

เกษตรอินทรีย์ วิถีเกษตรยั่งยืน พลิกฟื้นความมั่นคงเกษตรกรไทย

Restoring the stability of Thai farmers with organic farming and sustainable agriculture

ปาริชาติ รัตนบรรณสกุล¹, ณรงค์ อนุรักษ์² และ สุรสิทธิ์ วิทยารัฐ³

บทคัดย่อ

เกษตรกรรมคืออาชีพหลักของคนไทยมายาวนานจนถึงปัจจุบัน เป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศในการส่งออกสินค้าภาคการเกษตรให้เป็นที่รู้จักและยอมรับของนานาชาติ และด้วยความที่ประเทศไทยมีภูมิอากาศและภูมิประเทศที่เหมาะสมจึงเอื้ออำนวยในการทำเกษตรกรรมเป็นอย่างดี รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญต่อภาคการเกษตรโดยจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) เพื่อเป็นกรอบกำหนดในการพัฒนาเกษตรกรรมของไทย โดยแผนพัฒนาดังกล่าวนี้ได้ให้ความสำคัญเรื่อง “เกษตรอินทรีย์” ซึ่งเป็นการทำเกษตรที่เน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและประการสำคัญคือการปฏิเสธในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในบทความวิชาการเรื่อง “เกษตรอินทรีย์ วิถีเกษตรยั่งยืน พลิกฟื้นความมั่นคงเกษตรกรไทย” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างการตระหนักรู้ถึงผลดีของการทำเกษตรอินทรีย์อันส่งผลต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม และ 2) เพื่อสร้างความเข้าใจถึงแนวทางของการทำเกษตรอินทรีย์อันส่งผลต่อชีวิตที่มั่นคงของเกษตรกรไทย โดยใช้แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ ผลการศึกษาพบว่า 1) เกษตรกรซึ่งเคยทำเกษตรที่ต้องพึ่งพาการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมี เมื่อเกิดการตระหนักรู้และปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ โดยเลิกใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมีอย่างสิ้นเชิง ส่งผลดีต่อการมีส่วนช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมและสร้างสมดุลในระบบนิเวศวิทยา และ 2) เกษตรกรมีความเข้าใจถึงแนวทางเกษตรอินทรีย์และลงมือทำเกษตรอินทรีย์ จะทำให้เกษตรกรมีผลผลิตไว้สำหรับบริโภคภายในครอบครัว มีความปลอดภัยต่อชีวิต มีสุขภาพที่ดีเพราะไม่ต้องเผชิญกับสารเคมี และมีรายได้จากการจัดจำหน่ายที่มั่นคง

คำสำคัญ: เกษตรอินทรีย์, เกษตรยั่งยืน, ความมั่นคง

Abstract

Agriculture has been the main occupation of Thai people for a long time. until now. It has been the driving force of the country's economy in exporting agricultural products that are known and accepted internationally. Since Thailand has a suitable climate and terrain, it is very conducive to agriculture. The Thai government has given importance to the agricultural sector by formulating the Agricultural Development Plan during the 12th National Economic and Social Development Plan (B.E.2017-2021). This served as a framework for the development of agriculture in Thailand and has given importance to "Organic Agriculture" which is agriculture

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการสร้างสรรค์เนื้อหาและงานข่าว วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ศูนย์การศึกษาจังหวัดนครปฐม

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการสร้างสรรค์เนื้อหาและงานข่าว วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ศูนย์การศึกษาจังหวัดนครปฐม

³ รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาการสร้างสรรค์เนื้อหาและงานข่าว วิทยาลัยนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ศูนย์การศึกษาจังหวัดนครปฐม

that focuses on the conservation of natural resources. The main component of the Agricultural Plan is to refuse the use of pesticides. In the academic article, "Restoring the stability of Thai farmers with organic farming and sustainable agriculture" the objective is to realize the benefits of organic farming that affects the conservation of the environment. Furthermore, it accentuates the approach of organic farming which results in a stable life for Thai farmers. This study takes the concept of organic farming as the core, The results show that farmers who used to farm depend on pesticides and chemical fertilizers. When they realized and change to organic farming and completely stopped using pesticides and chemical fertilizers. It has a positive effect on helping the environment and create ecological balance. When farmers understand the approach to organic farming and take action. The result is there are produce for family consumption. They have good healthy because they don't use chemicals, have a stable income.

Keywords: organic farming, sustainable agriculture, stability

บทนำ

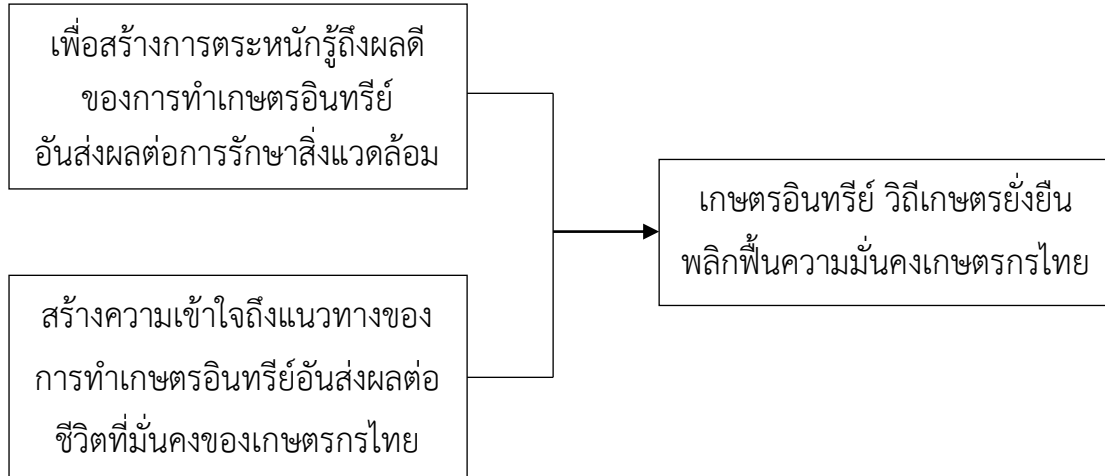
ภาคการเกษตรของประเทศไทยเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศเป็นรากฐานของการสร้างความมั่นคงทางอาหารของประเทศและของโลก ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในภาคการผลิตทางการเกษตร ส่งผลให้การส่งออกสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์สามารถสร้างรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศเป็นมูลค่าสูงในแต่ละปี โดยยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564 มีเป้าหมายในการเพิ่มพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ต่อปี ปริมาณสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ต่อปี โดยส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยพัฒนา และเผยแพร่องค์ความรู้และนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์ พัฒนาการผลิต การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ สร้างและส่งเสริมช่องทางการตลาดสำหรับสินค้าเกษตรอินทรีย์ทั้งในและต่างประเทศ ผลักดันมาตรฐานและระบบการตรวจสอบรับรองแบบมีส่วนร่วม เพื่อเพิ่มพื้นที่และการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ในระดับชุมชน สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนบริหารจัดการและขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์แบบบูรณาการทั้งระบบ (กองแผนงานกรมปศุสัตว์, 2560)

แผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. 2560-2565 เป็นอีกแผนหนึ่งที่เน้นความสำคัญในการทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเกิดจากที่คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติได้มีการทบทวน ยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. 2560-2564 จนนำมาสู่แผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. 2560-2565 สารสำคัญของแผนดังกล่าวนี้ เพื่อนำพาประเทศไทยเป็นผู้นำเกษตรอินทรีย์ในภูมิภาคอาเซียนในปี พ.ศ. 2565 ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล มีการเพิ่มพื้นที่เกษตรอินทรีย์ไม่น้อยกว่า 1.3 ล้านไร่ มีจำนวนเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ ไม่น้อยกว่า 80,000 ราย และมีอัตราการขยายตัวของมูลค่าสินค้าเกษตรอินทรีย์เฉลี่ย ร้อยละ 3 ต่อปี (คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ, 2563) ทั้งนี้การทำเกษตรอินทรีย์จัดเป็นประเภทหนึ่งของการทำเกษตรแบบยั่งยืนภายใต้แนวคิดที่เน้นความสำคัญกับสมดุลของระบบนิเวศ ผลผลิต คุณภาพที่ดีและเพียงพอต่อเกษตรกรและผู้บริโภค การพึ่งพาตนเอง รวมทั้งการให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่น เน้นเพื่อการผลิตอาหารและปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตมากกว่าผลิตเพื่อการส่งออก มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมและก่อเกิดผลดีต่อระบบนิเวศวิทยา อาหารที่ผลิตได้เป็นอาหารที่มีคุณภาพ ปลอดภัย ปราศจากสารพิษตกค้าง

และเปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข จึงกล่าวได้ว่าเกษตรอินทรีย์เป็นวิถีเกษตรที่สร้างความยั่งยืนและมั่นคงต่อเกษตรกรไทย (กิตติศักดิ์ ทองมีทิพย์, 2564)

กรอบแนวคิดเกษตรอินทรีย์ วิถีเกษตรยั่งยืน พลิกฟื้นความมั่นคงเกษตรกรไทย

บทความวิชาการเรื่อง “เกษตรอินทรีย์ วิถีเกษตรยั่งยืน พลิกฟื้นความมั่นคงเกษตรกรไทย” ผู้เขียนจึงขอเสนอเป็นกรอบความคิดบทความที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า ดังนี้

การสร้างการตระหนักรู้ผลดีของเกษตรอินทรีย์ที่มีผลต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม

แนวคิดเกษตรอินทรีย์คือการบริหารจัดการการผลิตทางการเกษตรแบบองค์รวมจะให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การรักษาแหล่งน้ำให้สะอาด และการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพของฟาร์ม หลักสำคัญของการทำเกษตรอินทรีย์อีกประการคือ ปฏิเสธการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมีโดยสิ้นเชิง เนื่องจากสารเคมีทางการเกษตรเหล่านี้ ส่งผลกระทบต่อกลไกและกระบวนการของระบบนิเวศ ซึ่งเป็นหัวใจของการทำเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้การทำเกษตรอินทรีย์ยังตระหนักถึงการสร้างสมดุลของวงจรของธาตุอาหาร การประหยัดพลังงาน การอนุรักษ์ระบบนิเวศการเกษตรและการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้เกษตรอินทรีย์เป็นการทำเกษตรที่ตั้งอยู่บนกระบวนการแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา เพราะเกษตรกรต้องสังเกต ศึกษาวิเคราะห์-สังเคราะห์ และสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการทำการเกษตรของฟาร์มตนเอง ซึ่งจะมีเงื่อนไขทั้งทางกายภาพ เช่น ลักษณะของดิน ภูมิอากาศ และภูมินิเวศ รวมถึงเศรษฐกิจสังคมที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น เพื่อคัดสรรและพัฒนาแนวทางเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมและเหมาะสมกับฟาร์มของตนเอง (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, ม.ป.ป.)

อย่างไรก็ตามประการสำคัญที่ทำให้เกษตรอินทรีย์เป็นอีกทางเลือกในการทำเกษตรนั้นคือ การรายงานข้อมูลจากกรมวิชาการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ระบุว่าตั้งแต่พ.ศ. 2551-2561 ประเทศไทยนำเข้าวัตถุดิบทางการเกษตร (สารกำจัดวัชพืช สารกำจัดแมลง และสารป้องกันและกำจัดโรคพืช) รวมประมาณนำเข้าเป็นเวลา 11 ปีเป็นจำนวน 1,663,780 ตัน มูลค่ารวม 246,715 ล้านบาท (ทีมข่าว TCJ, 2562) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรใช้สารเคมีในการเพาะปลูกอยู่ในระดับสูง ซึ่งเป็นต้นทุนการผลิตทางตรงที่เกษตรกรต้องแบกรับ ส่งผลให้ต้องมีการลงทุนต่อไร่สูง และต้องใช้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ราคาผลผลิตไม่ได้ปรับตัวสูงขึ้นตามสัดส่วนของต้นทุนที่สูงขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรขาดทุน และมีหนี้สินอย่างมาก ดังนั้นเกษตรอินทรีย์จะเป็นหนทางในการแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, ม.ป.ป.)

การศึกษา เรื่อง เกษตรอินทรีย์มีประโยชน์อย่างไร จากเกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจได้เรียนรู้ เข้าใจ และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง เป็นการบ่งบอกให้เห็นว่าเกษตรอินทรีย์มีผลเชิงบวกคือ ช่วยอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมกลับมาสมบูรณ์ รวมถึงห่วงโซ่อาหารที่ถูกทำลายไปโดยสารเคมีกลับฟื้นคืนดี โดยการใช้แนวทางเกษตรอินทรีย์ในการเพาะปลูกจะเป็นการลดต้นทุนการผลิตไม่ต้องเสียเงินกับการซื้อสารเคมีใดๆ ทำให้เกษตรกรมีรายได้มากขึ้น สามารถเก็บออมและสู่การปลดหนี้ได้ ซึ่งผลผลิตเกษตรอินทรีย์ยังได้รับความนิยมว่าเป็นสินค้าที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภคทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศ ส่งผลให้มีราคาสูงกว่าผลผลิตจากการผลิตโดยใช้สารเคมี และความปลอดภัยจากการปฏิเสธการใช้สารเคมีทุกชนิดจึงส่งผลดีไม่เฉพาะผู้บริโภคเท่านั้น แต่สำหรับเกษตรกรเองก็ได้รับสุขภาพที่แข็งแรงเช่นกันที่ไม่เผชิญกับสารเคมีในขณะทำการเพาะปลูก (ThaiHealth Official, 2554)

หากเปรียบเทียบการทำเกษตรอินทรีย์ที่มุ่งเน้นปฏิเสธการใช้สารเคมีทุกชนิดกับการทำเกษตรที่ต้องพึ่งพาสารเคมี เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้าและฆ่าแมลง จะเห็นถึงความแตกต่างที่ว่า การทำเกษตรอินทรีย์มีขั้นตอนและการดูแลที่ยุ่งยากในช่วงแรก แต่เป็นการทำเกษตรที่ยั่งยืนและปลอดภัยต่อเกษตรกรและผู้บริโภค โดยมุ่งเน้นทำเกษตรแบบอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและรักษาระบบนิเวศ ซึ่งนำไปสู่ความมั่นคงในเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ รายได้จากผลผลิตเฉลี่ย 2 เท่าของการทำเกษตรโดยทั่วไป ส่วนเกษตรที่ต้องพึ่งพาสารเคมีหรือเรียกเกษตรเคมีนั้น คือ การเน้นผลผลิตที่ได้ปริมาณมากเป็นหลักและใช้ต้นทุนสูง เพราะมีค่าสารเคมีอื่น ๆ ทั้งการใช้สารเคมีนานวันยิ่งส่งผลให้พื้นที่เพาะปลูกเกิดความเสื่อมโทรมและดินขาดความอุดมสมบูรณ์ แหล่งน้ำมีสารเคมีเจือปน และก่อมลพิษทางอากาศเป็นการทำลายธรรมชาติทางอ้อม และประการสำคัญคือ ส่งผลให้เกษตรกรได้รับสารพิษเข้าร่างกายและเกิดความเสี่ยงต่อสุขภาพของผู้บริโภค (กรีนเนท, ม.ป.ป.) เหนืออื่นใดการยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในรัชกาลที่ 9 ถือเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องอย่างยิ่งในการทำเกษตรอินทรีย์ นั่นคือ “ความพอเพียงคือความสุขที่ยั่งยืน”

การสร้างความสำเร็จถึงแนวทางของเกษตรอินทรีย์อันส่งผลต่อชีวิตที่มั่นคงของเกษตรกรไทย

หากกล่าวถึงจำนวนเกษตรกรในประเทศไทยที่ยึดการทำเกษตรอินทรีย์ โดยมูลนิธิสายใยแผ่นดิน-กรีนเนท ได้ทำการเก็บรวบรวมสถิติเกษตรอินทรีย์ไทย พบว่า ในพ.ศ. 2562 มีเกษตรกร 118,985 ครอบครัวที่ทำเกษตรอินทรีย์ โดยมีพื้นที่ที่ได้รับการรับรอง 1,778 ล้านไร่ (กรีนเนท, ม.ป.ป.) นับเป็นมิติใหม่ของเกษตรกรไทยที่เริ่มสนใจในวิถีเกษตรยั่งยืนอย่างเกษตรอินทรีย์ ดังเช่น

ตัวอย่างข่าว เรื่อง หญิงชาวจันทบุรีวัย 50 ปี น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพ่อหลวงมาใช้ทำชีวิตอยู่ดีกินดี ได้ยกตัวอย่างคุณทองใส สมศรี : เกษตรกรซึ่งอดีตเคยทำเกษตรเคมีแต่ไม่ประสบความสำเร็จและมีหนี้สินตามมา จึงปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรอินทรีย์ ดำเนินชีวิตแบบพอเพียงและน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ โดยผลผลิตเกษตรอินทรีย์ได้นำมากินมาใช้ภายในครอบครัว แบ่งปันให้กับเพื่อนบ้าน ส่วนที่เหลือนำไปขายสร้างรายได้ อาทิ แตงกวา สามารถเก็บผลผลิตขายได้ประมาณครึ่งละ 1 ตัน ซึ่งจะเก็บได้ทุกๆ 2 วัน ขายส่งกิโลกรัมละ 12 บาท ทำให้รายได้จากการขายแตงกวาครึ่งละประมาณ 5,000 บาท ส่งผลต่อครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (MGR Online, 2559)

การศึกษาเรื่องเกษตรต้นแบบสวนเกษตรพอเพียงโดยเงินล้านแก้ไขหลักการตลาดนำการผลิตของประเสริฐ ยวภาพกุล : เกษตรกรต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ ผู้เคยปลูกพืชโดยใช้สารเคมี เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง และยาปราบวัชพืช ทำให้มีต้นทุนการผลิตสูง อีกทั้งประสบปัญหาแพ้สารเคมีจึงตัดสินใจเลิกใช้สารเคมีอย่างเด็ดขาด และหันมาทำเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสาน มีกิจกรรมที่เกื้อกูลการใช้

ประโยชน์ร่วมกัน พึ่งพาอาศัยกันและกัน ลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก เน้นการใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก ทำนาโดยไม่เผาตอซังและไถกลบตอซังหลังฤดูการเก็บเกี่ยว เพื่อลดปัญหาโลกร้อนและอนุรักษ์พันธุ์พืช ปลูกพืชตระกูลถั่ว ได้แก่ ปอเทือง ภายหลังฤดูการทำนาเพื่อเป็นปุ๋ยพืชสด ปลูกหญ้าแฝกรอบบริเวณสระน้ำในสวนและแปลงนาเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ ป้องกันการพังทลายของดินและปรับปรุงสภาพดิน ลดการสูญเสียธาตุอาหาร เพิ่มสร้างสมดุลในระบบนิเวศวิทยา ปลูกพืชแบบหมุนเวียนเพื่อลดการสะสมของโรคและแมลง ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยชีวภาพไว้ใช้ในครัวเรือน ปัจจุบันมีรายได้สม่ำเสมอ แบ่งเป็นรายได้รายวันจากการขายข้าว ผักคะน้า ผักบุ้ง กวางตุ้ง รายได้รายสัปดาห์จากการขาย ไม้หวาน ผักกูด ผักเหียง ผักหวาน รายได้รายเดือนจากการขายกล้วย มะพร้าว ยางพารา ส่วนรายได้รายปีจากการขาย ทุเรียน มังคุด เงาะ (สาวบางแค 22, 2565)

เกษตรกรอินทรีย์จึงมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรม มีความสอดคล้องในการศึกษาวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเกษตรกรอินทรีย์ในชุมชนเกษตรกรรายย่อย จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรรายย่อยสมาชิกกลุ่มรักษ์เกษตรกรอินทรีย์ พีจีเอส อำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ เกษตรกรรายย่อยทั้งหมดผ่านการรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ ด้วยระบบการรับรองแบบมีส่วนร่วม (พีจีเอส) เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานและกระบวนการผลิตเกษตรกรอินทรีย์ในระดับมาก สามารถปฏิบัติในฟาร์มตามมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ระดับชาติ (Organic Thailand) หรือระดับสากลได้เป็นอย่างดี รวมทั้งมีทัศนคติที่ดีต่อการทำเกษตรกรอินทรีย์ ตลอดจนมีปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจส่งเสริมสนับสนุนการทำเกษตรกรอินทรีย์ ทั้งนี้เกษตรกรรายย่อยสมาชิกกลุ่มรักษ์เกษตรกรอินทรีย์ พีจีเอส อำเภอชุมตาบงส่วนใหญ่เห็นว่ามีหลายปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรกรอินทรีย์ได้แก่ ต้นทุนการผลิตในส่วนของปัจจัยการผลิตลดลงโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพแทนสารเคมี มีผู้บริโภคที่มีความต้องการสินค้า ราคาผลผลิตมีความแน่นอน ราคาผลผลิตเกษตรกรอินทรีย์สูงกว่าผลผลิตแบบเกษตรทั่วไป และมีตลาดรองรับสินค้าที่แน่นอน ทั้งนี้การทำเกษตรกรอินทรีย์จะส่งผลให้มนุษย์มีสุขภาพดีและเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติ รวมทั้งสามารถลดต้นทุนการผลิต รวมถึงการทำเกษตรกรอินทรีย์ต้องการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐในด้านเงินทุนและปัจจัยการผลิตในการทำเกษตรกรอินทรีย์ (สวรรคค์ มณีโชติ และ ดุสิต อธิวัฒน์, 2562)

หากพิจารณาความมั่นคงในการทำเกษตรกรอินทรีย์อันส่งผลต่อชีวิตที่มั่นคงของเกษตรกรไทย ได้แก่ ความมั่นคงทางอาหาร ความมั่นคงด้านสุขภาพที่ดี ความมั่นคงด้านรายได้ ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม ดังนี้

ความมั่นคงทางอาหาร : จากงานวิจัยแนวทางพัฒนาความมั่นคงทางอาหารในชุมชนเกษตรกรอินทรีย์ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอตอสะแกเขต จังหวัดเชียงใหม่ ได้ผลการวิจัย พบว่า ความมั่นคงทางอาหารตามมุมมองของเกษตรกรอินทรีย์ คือ

- ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งอาหาร หมายถึง การผลิตอาหารได้เองของเกษตรกรอินทรีย์โดยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายชนิดทำให้เกษตรกรอินทรีย์และสมาชิกในครอบครัวสามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งอาหารภายในเรือกสวนไร่นาของตนเอง มีกินตลอดปี เปรียบเสมือนมีตลาดอยู่ในบ้าน

- การเสริมสร้างเศรษฐกิจครัวเรือน หมายถึง เกษตรอินทรีย์สามารถประหยัดรายจ่ายค่าอาหารภายในครัวเรือนจากการเก็บผลผลิตในเรือกสวนไร่นาของตนเอง มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตกับเครือข่ายดีและเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ยังสามารถนำไปขายเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

- วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนพึ่งพา หมายถึง การที่เกษตรกรอินทรีย์และชุมชนมีการแลกเปลี่ยนวัตถุดิบและผลผลิตซึ่งกันและกัน มีการแบ่งปันพืชผักให้กับเพื่อนบ้านในชุมชน

- การมีสุขภาพที่ดี หมายถึง การที่เกษตรกรอินทรีย์มีความเชื่อมั่นต่อการทำเกษตรกรอินทรีย์ที่ส่งผลให้ตนเองมีสุขภาพที่แข็งแรงมากขึ้น จากการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและการบริโภคอาหารที่ปลอดภัยเป็นประจำ (เกศสุตา สิทธิสันติกุล และคณะ, 2561)

ความมั่นคงด้านสุขภาพที่ดี : เป็นที่ทราบว่าการทำเกษตรแบบอินทรีย์มีผลดีต่อสุขภาพของเกษตรกร ในฐานะผู้ผลิตและประชาชนในฐานะผู้บริโภค จากงานวิจัย ภาวะสุขภาพของเกษตรกรที่ทำข้าวอินทรีย์ใน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าวแบบอินทรีย์มีสุขภาพแข็งแรงกว่ากลุ่มใช้สารเคมี โดยมีอาการอ่อนเพลียเล็กน้อย มีโรคประจำตัวน้อยกว่า ปัญหาสุขภาพร่างกายของเกษตรกรอินทรีย์น้อยกว่า เกษตรกรกลุ่มใช้สารเคมี รวมถึงปัญหาสุขภาพจิตน้อยกว่ากลุ่มใช้สารเคมี แน่ใจว่าการเกษตรแบบอินทรีย์ เกษตรกรไม่ได้เผชิญกับสารเคมีใดๆ จึงส่งผลที่ดีต่อสุขภาพทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค (ธีรพันธ์ วรรณศิริ และคณะ, 2561)

ความมั่นคงด้านรายได้ : แม้ว่าการทำเกษตรอินทรีย์ต้องใช้ความทุ่มเททั้งร่างกายแรงใจของเกษตรกร โดยปฏิเสธการใช้สารเคมีทุกประเภท โดยช่วงแรกของการทำเกษตรอินทรีย์จะต้องประสบปัญหารายได้สภาพ คล่องทางการเงิน แต่หากมองในระยะยาวสิ่งที่น่าสนใจประการสำคัญคือ นี่เป็นวิธีสำหรับช่วยเหลือในด้าน รายได้ให้เพิ่มมากขึ้นได้จริง เพราะปัจจุบันคนไทยและชาวต่างชาติได้ตระหนักสุขภาพเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ หากเกษตรกรสามารถสร้างผลิตภัณฑ์เกษตรที่ปลอดภัยปราศจากสารเคมีย่อมทำให้ผู้บริโภคบริโภคด้วยความมั่นใจต่อผลดีเพื่อสุขภาพ โดยการทำเกษตรอินทรีย์มีรายได้มากกว่าการทำเกษตรแบบเดิม เพราะใช้ ต้นทุนน้อยกว่าและสามารถขายในราคาแพงขึ้น อีกประการสำคัญที่สุดคือ รายได้จากการทำเกษตรอินทรีย์เป็น การสร้างรายได้แบบพอเพียง อยู่กินได้นานและไม่เดือดร้อน (สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การ มหาชน), ม.ป.ป.)

ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม : เกษตรอินทรีย์เป็นการบริหารจัดการฟาร์มเชิงบวก (Positive Management) เพราะความเป็นเกษตรเชิงบวกจึงทำให้เกษตรกรอินทรีย์มีความแตกต่างโดยเน้นทำเกษตรที่ไม่ใช้ สารเคมีอย่างสิ้นเชิง หรือที่เรียกว่า การทำเกษตรปลอดสารเคมีและเกษตรไร้สารพิษ แนวทางสำคัญของการ ทำเกษตรอินทรีย์คือ การให้ความสำคัญเรื่องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศการเกษตรได้แก่ การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การรักษาน้ำให้สะอาด และการฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ ของฟาร์ม เพราะการทำเกษตรอินทรีย์ต้องอาศัยกลไกและกระบวนการของระบบนิเวศในการทำการผลิตเป็น ประการสำคัญ จึงกล่าวได้ว่า เกษตรอินทรีย์คือการทำเกษตรที่ปฏิเสธการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมี เนื่องจากสารเคมีการเกษตรมีผลกระทบต่อกลไกและกระบวนการของระบบนิเวศอย่างเช่น มีผลต่อสิ่งมีชีวิต ต่างๆ ที่อยู่ในฟาร์มทั้งที่อยู่บนผิวดินและใต้ดิน เช่น สัตว์ แมลงและจุลินทรีย์ ซึ่งในกลไกธรรมชาติ สิ่งมีชีวิต ต่างๆ เหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างสมดุลของนิเวศการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นการช่วยควบคุมประชากรของ สิ่งมีชีวิตอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งศัตรูพืชหรือการพึ่งพาอาศัยกันในการดำรงชีวิต เช่น การผสมเกสร และการ ช่วยย่อยสลายอินทรีย์วัตถุ ซึ่งสิ่งมีชีวิตเหล่านี้ส่วนใหญ่มีทั้งที่เป็นประโยชน์ต่อพืชและไม่ได้สร้างผลเสียกับพืชที่ ปลูกแต่อย่างใด แต่การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีผลทำลายสิ่งมีชีวิตทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งมีชีวิตที่เป็น ประโยชน์ ในทางตรงกันข้ามโรคและแมลงศัตรูพืชกลับมีความสามารถพิเศษในการพัฒนาภูมิคุ้มกันต่อ สารเคมี อย่างไรก็ตามแล้วการที่สิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิดอยู่ร่วมกันย่อมก่อให้เกิดความเกื้อกูลและสมดุลของระบบ นิเวศ เป็นการช่วยเสริมสร้างกระบวนการและพลวัตทางธรรมชาติที่เกื้อหนุนต่อการทำเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างดี (กรีนเนท, ม.ป.ป.)

เมื่อกล่าวถึงเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยมีหลายท่านที่สร้างองค์ความรู้ด้านการเกษตรจนได้รับการ ยอมรับเป็นปราชญ์เกษตร และหนึ่งในหลายท่านที่จะขอกล่าวถึงในบทความวิชาการนี้คือ

นายสุธรรม จันทร์อ่อน เกษตรกรผู้ก่อตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงปลักไม้ลาย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยศูนย์ฯแห่งนี้ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2549 ได้บ่มเพาะองค์ความรู้ทางการเกษตรอินทรีย์หลากหลาย เป็นวิทยาทานให้กับบุคคลมากมายรุ่นต่อรุ่น จนเรียกได้ว่าเป็น “มหาวิทยาลัยเกษตรชุมชน” โดยเน้นการใช้

สมุนไพรและสารชีวภาพแทนการใช้สารเคมีเพื่อลดต้นทุนการผลิตและการสร้างความสมดุลทางธรรมชาติ ซึ่งมีผลงานที่คิดค้นทดลองได้ผลผลิตทางเกษตรเป็นที่รู้จักแพร่หลายได้แก่ การนำเมล็ดพันธุ์มะละกอจากต่างประเทศมาผสมกับมะละกอพื้นบ้านของไทยจนกลายเป็นมะละกอพันธุ์ใหม่ชื่อ “พันธุ์ปลั๊กไม่ลาย” หรือที่เรียกอีกชื่อว่า “พันธุ์ฮอลแลนด์” ซึ่งปัจจุบันได้ขยายพันธุ์ปลูกทั่วประเทศ, การคิดค้นวิธีการเลี้ยงไก่อินทรีย์ โดยเลี้ยงแบบปล่อยในป่าไผ่บริเวณข้างบ้านให้หากินเองตามธรรมชาติ ซึ่งไปไผ่ที่ร่วงโคนต้นจะมีแมลงมาอาศัยและกลายมาเป็นอาหารของไก่และเวลาที่ไก่ถ่ายมูลออกมาจากไผ่จะดูดซับเพื่อเป็นอาหารของต้นไผ่ได้อีก อาหารของไก่จะเป็นรำข้าวผสมกับเศษพืชผักอินทรีย์ที่ปลูกเพื่อใช้เป็นอาหารไก่ การปลูกผัก 9 ชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยปลูกพืชผักที่มีอายุไล่เลี่ยกันและดูแลซึ่งกันและกันได้แก่ ผักโขม คენห่า ผักกาด มะเขือ ข้าวโพดอ่อน โหระพา สะเดา ตะไคร้ ใบมะกรูด ซึ่งการปลูกด้วยวิธีนี้จะเป็นการประหยัดน้ำในแปลงปลูก

โดยการทำเกษตรอินทรีย์ นายสุธรรม จันทร์อ่อน ได้นำเทคโนโลยีของกรมวิชาการเกษตร เช่น แมลงหางหนีบ ไล่เดือนฝอย เชื้อราบิวเวอร์เรียมาใช้ในการบริหารจัดการศัตรูพืช การใช้พืชสมุนไพรขับไล่แมลง การใช้พลาสติกคลุมแปลงพืชเพื่อลดปัญหาวัชพืช ด้วยความเพียรพยายามจึงได้รับรางวัลมากมาย อาทิ นักปราชญ์เกษตรของแผ่นดิน สาขาปราชญ์เกษตรเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปีพ.ศ. 2561 นี้จึงเป็นบทพิสูจน์และยืนยันถึงหัวใจแกร่งของเกษตรกรผู้หนึ่ง และครั้งล่าสุดที่ได้รับรางวัลคือ “เกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ สาขาเกษตรอินทรีย์” ประจำปีพ.ศ. 2564 จากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ถือเป็นปราชญ์เกษตรท่านหนึ่งที่เป็นแบบอย่างในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างประสบความสำเร็จ และมีเกร็ดแง่คิดที่สามารถนำไปเป็นแนวทางการทำเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 1 ปราชญ์เกษตรของแผ่นดิน นายสุธรรม จันทร์อ่อน

แรงบันดาลใจในการทำเกษตรอินทรีย์ : ด้วยความที่บิดาทำเกษตรจึงทำให้นายสุธรรม จันทร์อ่อน มีความคุ้นเคยกับเกษตรตั้งแต่เด็ก และซึมซับอาชีพเกษตรจวบจนวันนี้ โดยมีความภาคภูมิใจอย่างยิ่งว่า อาชีพเกษตรเป็นอาชีพอิสระ เป็นเจ้านายด้วยตัวเอง ทำทนายวิธีคิดและวิธีบริหารจัดการ โดยครั้งสำคัญที่ได้รับแรงบันดาลใจในการทำเกษตร และนำความรู้้นั้นมาก่อเกิดประโยชน์ต่อการทำเกษตรนั่นคือ การได้ไปชมโรงนมอัดเม็ด ณ สวนจิตรลดา จนทราบว่าสินค้านมอัดเม็ดจิตรลดาผลิตไม่ทัน นี้แสดงให้เห็นถึงเรื่องอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) หากเกษตรกรรู้หลักการนี้แล้วย่อมเป็นช่องทางที่สำคัญในการปลดหนี้ได้ ดังนั้นต้องคิดและวางแผนให้ได้ว่าผลผลิตอะไรที่อุปสงค์สูง หากพิจารณาอีกมุมหนึ่งในการทำเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบันนี้ มีผู้บริโภคจำนวนไม่น้อยได้ให้ความใส่ใจอาหารที่ปลอดภัยไม่มีสารเคมี ทำให้เห็นว่าเมื่ออุปสงค์สูง

และหากอุปทานสูงตาม ย่อมเห็นผลในความสำเร็จ ดังนั้นเรื่องของอุปสงค์ อุปทาน จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ภาค การเกษตรมองข้ามไม่ได้ ความต้องการในการทำเกษตรที่เป็นมิตรต่อสังคม ต่อสิ่งแวดล้อม เป็นอีกแรงบันดาลใจ ที่หันมาและลงมือทำเกษตรอินทรีย์คือ การไม่ใช้สารเคมีอันเป็นผลดีต่อผู้บริโภค อีกทั้งไม่เป็นการทำลายระบบ นิเวศ เพราะการไม่ฉีดยาไล่แมลงไม่ฆ่าแมลงในใต้ดินก็เท่ากับไม่ฆ่าจุลินทรีย์ที่เป็นตัวย่อยสารอาหารให้กับพืช

หลักพื้นฐานการทำเกษตรอินทรีย์ : สิ่งสำคัญคือต้องรักในอาชีพ ต้องรู้และเข้าใจในพืชผักที่เพาะปลูก และสัตว์ที่เลี้ยง เช่น สัตว์ที่เลี้ยงมีธรรมชาติในการกินแบบไหน นอนแบบไหน ส่วนพืชผักที่ปลูกมีธรรมชาติที่ อ่อนแอต่อสภาพอากาศอย่างไร อ่อนแอต่อโรคแบบไหน แมลงชนิดใดที่เป็นศัตรูต่อพืชผัก เช่น พืชผักบางชนิด จะมีสารบางอย่างในตัวของมันที่แมลงไม่ไปรบกวน ซึ่งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งที่มันป้องกันในตัวของมันเอง อย่างเช่น ผักชีจะมีกลิ่นที่แมลงหลายชนิดไม่ชอบ ดังนั้นผักชีจึงไม่ค่อยมีหนอนและแมลงกัดกิน

การทำบัญชีครัวเรือนในภาคการเกษตร : การทำบัญชีครัวเรือนเป็นเรื่องที่เกษตรกรควรให้ความสำคัญ เพราะบัญชีครัวเรือนจะบอกถึงปัญหาห้วงบุด และบอกถึงอนาคตในแผนงานเกษตรที่จะพัฒนาไปข้างหน้าว่า จะทำอะไรบ้าง โดยนายสุธรรมได้ยกตัวอย่างกรณีเมื่อข้าวเริ่มมีปัญหาหาค่าต่ำ แต่ผักกลับมีราคาสูงขึ้น เพราะผัก เป็นที่ต้องการของตลาด ดังนั้นจากที่นา 5 ไร่ จึงเปลี่ยนเป็นปลูกผักแทน ผลปรากฏว่าผักสร้างรายได้ดีกว่าข้าว จึงเห็นได้ว่าการทำบัญชีครัวเรือนจะเกี่ยวข้องต่อการบริหารจัดการอาชีพเกษตรในครัวเรือนเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้น แล้วบัญชีครัวเรือนจึงเป็นตัวชี้วัดบ่งบอกถึงแผนที่จะต้องจัดการอย่างไร เช่น มีที่ 1 แปลง จะต้องจัดการอย่างไร หรือมีวัตถุดิบแล้ว มีผลผลิตแล้ว จะต้องจัดการตลาดอย่างไร หากให้ความสำคัญในสิ่งเหล่านี้ ย่อมประสบความสำเร็จในอาชีพเกษตรอย่างแน่นอน

ภูมิปัญญาคือเทคโนโลยีสำคัญ : การใช้ภูมิปัญญาเป็นหลักถือเป็นเทคโนโลยีสำคัญในการทำเกษตร อินทรีย์ที่ไม่หายจากภาคการเกษตร เพราะองค์ความรู้สำคัญกว่าเทคโนโลยีที่เป็นวัตถุดิบ เพียงปีเดียวก็ย่อม เปลี่ยนไป เปลี่ยนรุ่น เปลี่ยนยี่ห้อ แต่องค์ความรู้ดั้งเดิมจะก็ปักย้อมหยิบมาใช้ได้ตลอด ขึ้นอยู่กับว่าจะจัดการ อย่างไร สุดท้ายแล้วไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญา และเครื่องมือเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการเกษตรก็ต้องใช้อย่าง ผสมผสานกัน

การตลาดเกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร : ในปัจจุบันเกษตรกรจำเป็นต้องรู้หลักการตลาด หลักเศรษฐศาสตร์เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการในอาชีพเกษตรของตนเอง ดังนั้นภาคการเกษตรในอนาคต ต้องเป็นเหมือนบริษัท โดยเริ่มจากบริษัทครอบครัว หากเปรียบเทียบคนที่เคยทำธุรกิจมาก่อน และตัดสินใจ มาประกอบอาชีพเกษตร มักจะประสบความสำเร็จ เพราะมีต้นทุนความรู้และประสบการณ์ในการทำธุรกิจเป็น และเมื่อมาทำเกษตรก็จะทำเกษตรแบบเชิง “เกษตรธุรกิจ”

นิยามเกษตรธุรกิจ : เกษตรธุรกิจในความหมายของปราชญ์เกษตรท่านนี้ ได้ให้แง่คิดที่ว่า เป็นการเกษตร แบบครบวงจร คือการเกษตรที่ผลิตตั้งแต่ต้นน้ำ จนถึงปลายน้ำ โดยบริหารจัดการด้วยตนเอง ไม่พึ่งกลางน้ำ คนอื่น ไม่พึ่งปลายน้ำคนอื่น ถ้าผู้บริโภคพืชผักปลอดสารพิษ ผู้บริโภคสามารถมาซื้อที่เราได้โดยตรง

หัวใจของการทำเกษตรอินทรีย์ : เมื่อกล่าว้าถึงหัวใจของการทำเกษตรอินทรีย์ของนายสุธรรม จันทร์อ่อน ปราชญ์เกษตรที่ชีวิตและหัวใจยึดมั่น ศรัทธาในเกษตรอินทรีย์ ได้บอกเล่าประสบการณ์จากชีวิตจริงในการทำ เกษตรอินทรีย์ที่ได้ค้นคว้า ทดลอง จนกลายเป็นองค์ความรู้ที่นำมาใช้ได้ผลและเกิดประโยชน์จริงต่อตนเองและ ครอบครัว จนขยายผลเป็นวิทยาทานให้กับสังคมอย่างมาก โดย “หัวใจของเกษตร” ในนิยามของปราชญ์ เกษตรท่านนี้ได้ให้ข้อคิดที่น่าสนใจว่า

- ทุน : ทุนในความหมายของการทำเกษตรอินทรีย์ ไม่ได้เริ่มต้นที่เงินเสมอไป แต่สำหรับ การ ทำเกษตรอินทรีย์นั้น “ทุนธรรมชาติ” มีความสำคัญสูงสุด และทุนธรรมชาติไม่ต้องใช้เงินแต่เป็นสิ่งที่อยู่รอบ กายมนุษย์นั่นคือ น้ำ อากาศ แสงแดด ธาตุอาหารพืช แท้จริงแล้วเกษตรอินทรีย์คือเกษตรธรรมชาติที่ต้อง

พืชปัจจัยธรรมชาติเป็นสำคัญ เริ่มจากน้ำที่ใช้ในการเกษตรเป็นน้ำจากธรรมชาติ ซึ่งถือว่าเพียงพอสำหรับการทำเกษตร อากาศและแสงแดดเป็นทุนสำคัญที่ทำให้พืชผักเกษตรอินทรีย์ออกผลงดงาม ประการสุดท้ายธาตุอาหารพืชซึ่งแร่ธาตุอาหารจะอยู่ในดินเพราะดินเกิดจากการทับถมของซากพืชซากสัตว์ อีกส่วนหนึ่งคืออินทรีย์วัตถุ ที่เป็นการย่อยสลายมาจากแร่ธาตุธรรมชาติที่อยู่ในดิน และการเพาะปลูกพืชใดๆ ก็ตามต้องรู้และเข้าใจว่า พืชแต่ละชนิดต้องการน้ำมากน้อยระดับใด

- ความรู้ : ในองค์ความรู้ของการทำเกษตรอินทรีย์ต้องมีการแสวงหา ไปเรียนรู้จากที่ต่างๆ ไม่ว่าจะจากสถานการศึกษาหรือเรียนรู้จากผู้ที่ประสบความสำเร็จทางด้านเกษตร เช่น เกษตรกร หรือจากบรรพบุรุษที่สืบทอดต่อๆ กันมา และจากเพื่อนบ้านที่มีองค์ความรู้ได้แลกเปลี่ยนกันถือเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางความรู้ที่สามารถนำไปใช้พัฒนาและต่อยอดให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน

- ที่ดิน : ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีแผ่นดินอุดมสมบูรณ์อย่างมาก นับเป็นโอกาสและความโชคดีของเกษตรกรไทย ไม่ว่าจะตรงพื้นที่ใดของประเทศก็จะมีเมล็ดพืช เมื่อไรที่ไถ พรุน รดน้ำ วัชพืชจะขึ้นเองตามธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้นายสุธรรมจึงใช้หลักการไถ พรุน รดน้ำ เมื่อหญ้าขึ้นก็ไถกลบกลายเป็นปุ๋ย ซึ่งเป็นต้นทุนที่ต่ำที่สุด หากเทียบกับการจ่ายเงินซื้อปุ๋ยกระสอบที่มีราคาหลักร้อย จากประสบการณ์ในการทำเกษตรอินทรีย์ที่ผ่านมา การจัดสรรพื้นที่ทำกินบนที่ดิน 17 ไร่ นอกจากมีการปลูกพืชผักเกษตรอินทรีย์แล้ว ยังมีการเลี้ยงสัตว์ จำเป็นต้องมีแหล่งน้ำจึงทำการขุดสระเพื่อเป็นแหล่งน้ำให้วัว มีการปล่อยปลาได้แก่ ปลาตะเพียน ยี่สก ปลานิลลงในสระ โดยปลาที่เลี้ยงไม่ได้เน้นสำหรับขาย แต่ไว้เพื่อเป็นอาหารประจำวัน เพราะจากการที่ได้ทำบัญชีครัวเรือน จึงเห็นผลว่าในปีหนึ่งจะต้องจ่ายเงิน 2-3 หมื่นบาทกับการซื้อเนื้อสัตว์ประเภท หมู ปลา ไก่ ดังนั้นการเลี้ยงปลาจึงเป็นทางออกที่ดีในการลดค่าใช้จ่ายตรงจุดนี้ และการเลี้ยงปลาเท่ากับทดแทนเนื้อสัตว์ประเภทอื่นๆ เพราะได้ทั้งโปรตีน และเนื้อปลามีคุณสมบัติค่อนข้างดีทั้งเรื่องไขมันและคอเลสเตอรอล การเลี้ยงปลาจะใช้วิธีเลี้ยงแบบปล่อย โดยเน้นปลาที่กินพืชเป็นอาหาร อาหารของปลาก็คือแพลงตอนที่เกิดจากมูลสัตว์ และการปลูกหญ้ารอบๆ สระก็เป็นอีกแหล่งอาหารของปลาจึงทำให้เห็นว่าไม่ต้องมีต้นทุนอะไร ทุกอย่างมีความเอื้อ เกื้อกูลต่อกันอย่างเป็นระบบ

- แรงงาน : การทำเกษตรอินทรีย์จะใช้แรงงานคนเป็นหลักสำคัญ และเกษตรกรต้องรู้และเข้าใจเรื่อง ช่างขึ้น-ช่างแรม เช่น การตัดแต่งกิ่งต้นไม้เหมาะในการทำช่วง ช่างแรม 1 ค่า - 8 ค่า เพราะพืชอยู่ในช่วงระหว่างคายน้ำ ผลที่ตัดแต่งจะหายเร็ว โดยดั้งเดิมก่อนที่นายสุธรรมจะหันมาทำเกษตรอินทรีย์ สมัยรุ่นบิดาได้ทำเกษตรเคมีมาก่อนเมื่อ พ.ศ. 2500 เรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2540 เป็นช่วงที่ได้เรียนรู้ค่อนข้างพอสมควรถึงการทำเกษตรเคมีที่ต้องเพิ่มจ้างแรงงานเรื่อยๆ ทั้งแรงงานคน แรงงานเครื่องจักร แต่หลังจาก พ.ศ. 2540 เริ่มเห็นปัญหาจึงตัดสินใจทำเกษตรอินทรีย์ ด้วยเหตุผลที่ว่าเป็นการทำเกษตรที่ใช้ต้นทุนต่ำนั่นคือ ทุนธรรมชาติ โดยหยุดเลิกจ้างแรงงานทั้งหมด และเริ่มนับหนึ่งที่จะทำเองทั้งหมด เป็นการใช้แรงงานในครอบครัว 100 % เริ่มจากนายสุธรรมและภรรยา จนเรื่อยมาถึงรุ่นลูก

ภาพที่ 2 แปลงเกษตรอินทรีย์ในระบบโรงเรือน

ความสุขที่ยั่งยืนในการทำเกษตรอินทรีย์ : ตลอดระยะเวลาในการทำเกษตรอินทรีย์ที่ได้เก็บเกี่ยวจากประสบการณ์ในการเรียนรู้ ทดลอง ค้นคว้าอย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้ได้ชื่อว่าเป็นปราชญ์เกษตรเป็นที่ยอมรับทางสังคมและการได้รับรางวัลจำนวนมากย่อมเป็นการบ่งบอกถึงความตั้งใจ มุ่งมั่น แน่วแน่ที่จะยึดมั่นในการทำเกษตรอินทรีย์ แต่ประการสำคัญสุดที่นอกเหนือจากความประสบผลสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์นั้นคือ “ความสุขที่ยั่งยืน” ได้แก่

- สุขที่ความเป็นครอบครัวอยู่กันพร้อมหน้าทุกคน
- สุขที่มีกิน ได้กินอาหารที่เป็นประโยชน์ ปลอดภัยต่อสุขภาพ เป็นอาหารที่ปลูกเองและเกิด

ความภาคภูมิใจ

- สุขที่ได้อาหารเพื่อสุขภาพทำให้โอกาสเจ็บป่วยน้อยลง
- สุขที่ไม่ต้องเป็นหนี้ถือเป็นสุขใหญ่ ไม่มีความขัดสน
- สุขของการให้ที่ได้มอบอาหารที่ดีและปลอดภัยแก่สังคม การให้ความรู้ผู้อื่นจากประสบการณ์

ที่มีอยู่

- สุขจากการทำเกษตรอินทรีย์จนมีรายได้และปลดหนี้สิน
- สุขที่ได้รับมิตรภาพ
- สุขที่ไม่เบียดเบียนต่อสิ่งแวดล้อม
- สุขที่ไม่ทำลายสุขภาพผู้บริโภค และส่งเสริมให้ผู้บริโภคหันมาใส่ใจดูแลสุขภาพให้ดียิ่งขึ้น
- สุขสุดท้ายคือ “สุขที่ไม่ต้องต่อสู้ดิ้นรนกับความอยากร่ำรวย แต่เอื้อต่อสุขภาพคนกินและ

สิ่งแวดล้อม” (สุธรรม จันทร์อ่อน, การสัมภาษณ์, 12 เมษายน 2565)

เป็นเรื่องที่น่าคิดอยู่ว่า การทำเกษตรอินทรีย์มีปัญหาและอุปสรรค เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความรู้เกี่ยวกับการห้ามใช้ปุ๋ยเคมีและใช้สารเคมีใดๆ ในระบบการผลิตพืช รวมทั้งประเด็นเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยคอกจะต้องนำมาผ่านกระบวนการหมักก่อนที่จะนำไปใช้ แม้ว่าเกษตรกรจะมีทัศนคติที่ดีต่อเกษตรอินทรีย์ แต่ยังเห็นว่าเกษตรอินทรีย์มีกระบวนการที่ซับซ้อนสร้างความลำบากให้กับเกษตรกร ทั้งเกษตรกรยังเลือกใช้สารเคมีในการควบคุมศัตรูพืช อย่างไรก็ตามแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่ภาครัฐต้องให้ความสำคัญและถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ หลักการจัดการระบบนิเวศ การใช้สารชีวภัณฑ์และจุลินทรีย์ที่มีประโยชน์ทดแทนการใช้สารเคมีสังเคราะห์ (ณชชา ลูกรักษ์ และคณะ, 2556)

การสร้างการตระหนักรู้ถึงผลดีของการทำเกษตรอินทรีย์อันส่งผลต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมโดยปฏิเสธการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมีอย่างสิ้นเชิง เป็นวิถีเกษตรที่น่าสนใจเพราะเกษตรอินทรีย์คือเกษตรที่ยั่งยืน ในความยั่งยืนต้องเริ่มต้นจากความตั้งใจในการเพาะปลูกผลผลิตที่ดี สะอาด ปลอดภัยและปราศจากการใช้สารเคมี การให้ความสำคัญและคำนึงถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างไม่เบียดเบียน การพัฒนาองค์ความรู้ที่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อภาคการเกษตรอย่างต่อเนื่องจนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดถึงคนรุ่นหลัง อีกทั้งการสร้างเข้าใจถึงแนวทางของการทำเกษตรอินทรีย์อันส่งผลต่อชีวิตที่มั่นคงของเกษตรกรไทย โดยความมั่นคงได้แก่ ความมั่นคงทางอาหาร ความมั่นคงด้านสุขภาพที่ดี ความมั่นคงด้านรายได้ ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม ย่อมเป็นหลักประกันที่มั่นคงต่อเกษตรกรและครอบครัวจนขยายผลดีที่เกื้อกูลต่อสังคม อย่างไรก็ตามหากใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักยึด ยิ่งส่งผลให้เกษตรกรมีความมั่นคงในชีวิตตามวิถีเกษตร มีความมั่งคั่งในทรัพย์ผลผลิตที่ก่อให้เกิดรายได้อย่างมั่นคงจากการเพาะปลูกที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค จึงกล่าวได้ว่า เกษตรอินทรีย์ก่อเกิดผลดีทั้งชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เกษตรกรพึงพาธรรมชาติ ธรรมชาติคืนผลกำไรกลับมาให้อย่างงดงาม ถาวรและยั่งยืน

“เกษตรอินทรีย์วิถีที่ยั่งยืน”

เกษตรอินทรีย์วิถีที่ยั่งยืน
ชีวิตตื่นเรื่อรู้เรื่ออยู่หยุด
เวลาใจไม่รีบไม่ปีบรัด
กายสัมผัสพืชผลไร่ผลพืช
ปลอดภัยพาลสารร้ายตายผ่นส่ง
ชีพมันคงด้วยตนด้วยผลผลิต
สุขพอเพียงในเพียงพอต่อชีวิต
ภู่วิถีดีให้ปรากฏโลกงดงาม
(สังภูมิ ละออ-ร้อยกรอง)

บทสรุป

การศึกษาเรื่องเกษตรอินทรีย์ วิถีเกษตรยั่งยืน พลิกฟื้นความมั่นคงเกษตรกรไทย 1) เพื่อสร้างการตระหนักรู้ถึงผลดีของการทำเกษตรอินทรีย์อันส่งผลต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม พบว่า เกษตรอินทรีย์เป็นการทำเกษตรแบบยั่งยืนโดยเน้นความสำคัญกับความสมดุลของระบบนิเวศวิทยา ซึ่งส่งผลอันดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้แก่ การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การอนุรักษ์แหล่งน้ำให้สะอาด การสร้างความสมดุลของวงจรของธาตุอาหาร การประหยัดพลังงาน อีกทั้งผลผลิตจากการทำเกษตรอินทรีย์มีความสะอาดปลอดภัย ไม่มีสารเคมีใดๆตกค้าง และ2) เพื่อสร้างความเข้าใจถึงแนวทางของการทำเกษตรอินทรีย์อันส่งผลต่อชีวิตที่มั่นคงของเกษตรกรไทย พบว่า เกษตรกรไทยที่ยึดหลักการทำเกษตรอินทรีย์มีความมั่นคงและประสบความสำเร็จในการทำเกษตรอินทรีย์โดยผลผลิตที่ได้มีความเจริญงอกงาม สร้างรายได้ที่มั่นคง นอกจากนี้มาบริโภคภายในครอบครัวแล้ว สามารถนำมาขายสู่ตลาดผู้บริโภค โดยผลผลิตจากเกษตรอินทรีย์ส่งเสริมสุขภาพที่ดีและบริโภคด้วยความมั่นใจทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค อย่างไรก็ตามแล้วความเข้าใจในเรื่องอุปสงค์อุปทาน การทำบัญชีครัวเรือน และการทำเกษตรแบบครบวงจรโดยการบริหารจัดการด้วยตนเองไม่พึ่งกลไกน้ำไม่พึ่งปลายน้ำผู้อื่น เป็นอีกปัจจัยที่สำคัญในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างมั่นคง

ข้อเสนอแนะการเขียนบทความครั้งนี้

ภาครัฐควรให้การส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกรไทยในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจังเพื่อส่งผลดีต่อเกษตรกรไทย ผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (ม.ป.ป.). *เกษตรอินทรีย์พลิกพื้นวิถีเกษตรกรไทย*.

<https://www.dip.go.th/files/Cluster/2.pdf>

กองแผนงาน กรมปศุสัตว์. (2560). *แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564)*. <http://planning.dld.go.th/th/images/stories/section-5/2560/strategy02.pdf>

กิตติศักดิ์ ทองมีทิพย์. (2564). พัฒนาการเกษตรกรรมของประเทศไทยในมิติด้านการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต. *วารสารพัฒนศาสตร์*, 4(1), 132-159.

กรีนเนท. (ม.ป.ป.). *แนวทางเกษตรอินทรีย์*. <https://www.greenet.or.th/แนวทางเกษตรอินทรีย์/>
----- (ม.ป.ป.). *อู่เขตเกษตรอินทรีย์โลก: ประเทศไทย มาไว – อาจจะไปไวด้วย*.

<https://www.greenet.or.th/2102-world-oa/>

เกศสุดา สิทธิสันติกุล, ขนิษฐา เสถียรพีระกุล และ ปัญจรัตน์ โจลานันท์. (2561). แนวทางพัฒนาความมั่นคงทางอาหารชุมชนเกษตรอินทรีย์ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร*, 35(3), 63-72.

คณะกรรมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ. (2563). *แผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ พ.ศ. 2560 – 2565*. https://www.ddd.go.th/Web_PGS/data/standart/plan.pdf

ณัชชา ลูกรักษ์, ดุสิต อธินวัฒน์, และธีระ สิ้นเดชารักษ์. (2556). ปัญหาและอุปสรรคในการปรับเปลี่ยนเพื่อการผลิตพืชผักอินทรีย์ของเกษตรกรจังหวัดราชบุรีที่ผ่านการอบรมโครงการพัฒนาระบบเกษตรอินทรีย์. *Thai Journal of Science and Technology*, 2(2), 125-133.

ทีมข่าว TCJ. (5 ตุลาคม 2562). 11 ปีไทยนำเข้าสารเคมีเกษตร 1.66 ล้านตัน 2.46 แสนล้านบาท เจ็บป่วยเฉลี่ยปีละ 4 พันราย. <https://www.tcjthai.com/news/2019/05/scoop/9456>

ธีรนนท์ วรรณศิริ, บำเพ็ญ พงศ์เพชรดิถ และจิรียา อินทนา. (2561). ภาวะสุขภาพของเกษตรกรที่ทำข้าวอินทรีย์ในจังหวัดนครปฐม. *วารสารวิจัยและพัฒนาวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 13(3), 218-228.

สวรรคค์ มณีโชติ และ ดุสิต อธินวัฒน์. (2562). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเกษตรอินทรีย์ในชุมชนเกษตรกรรายย่อย จังหวัดนครสวรรค์. *Thai Journal of Science and Technology*, 8(6), 596-608.

สาวบางแค 22. (7 มิถุนายน 2565). ประเสริฐ ยูวาทกุล : เกษตรต้นแบบสวนเกษตรพอเพียงโคกเงินล้าน แคะใช้หลักการตลาดนำการผลิต. *บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน)*.

https://www.technologychaoban.com/bullet-news-today/article_113985

สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน). (ม.ป.ป.). *ผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์วิธีสร้างรายได้ที่ไม่ต้องพึ่งสารเคมี*. https://www.arda.or.th/knowledge_detail.php?id=48

MGR Online. (25 ตุลาคม 2559). หญิงชาวจันทบุรีวัย 50 ปี น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพ่อหลวงมาใช้ทำชีวิตอยู่ดีกินดี. *ผู้จัดการออนไลน์*.

<https://mgronline.com/local/detail/9590000106821>

ThaiHealth Official. (4 สิงหาคม 2554). *เกษตรอินทรีย์มีประโยชน์อย่างไร*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). <https://www.thaihealth.or.th/เกษตรอินทรีย์มีประโยชน์/>